

Nina Charlotte Schiøtz og Sophie Bo Schmidt

# Digitale forbindelser og nye fornemmelser

Et etnografisk studie af Facebook

Artiklen bygger på en undersøgelse af den sociale netværkstjeneste Facebook, som vi foretog i efteråret 2008 i forbindelse med specialeskrivning på Sociologisk Institut, KU. I nærværende artikel argumenterer vi først og fremmest for, at Aktør-Netværk-Teorien kan være et givtigt sted at starte, når vi skal forstå menneskets samspil med digitale teknologier, og vi vil fremlægge de metodiske udfordringer og muligheder, som et felt som Facebook byder på. Dernæst vil vi give en karakteristik af de nye tekno-sociale praksisser, som vi ser opstå med unges hverdagsbrug af Facebook og vise, hvordan disse praksisser betyder, at mennesker i stigende grad knyttes sammen via fornemmelsen for hinanden.

Søgeord: Sociale netværkstjenester, ANT, sociologi, Facebook, digital etnografi.

2008 var året, hvor Facebook for alvor tog fart i Danmark, og hvor det for mange blev hverdag at uploade sine ferie- og festbilleder, delagtiggøre andre i sit humør, fortælle hvad man laver, hvem man er kæreste med. Tilsvarende fik brugerne en viden om talrige andres hverdagslige sysler og tanker. Facebook var på alle læber, og særligt i medierne blev tjenesten refereret til som den nye dille, der indtog både unges og ældres hjerter. Væksten fra 610.000 brugere ved årets begyndelse til 1,7 millioner ved dets slutning, understreger, at den sociale netværkstjeneste Facebook ikke blot er en dille for de få, men er et medie, der er blevet mainstream. I dag (marts 2010) har sitet 2,3 millioner danske brugere. Med sin udbredelse i alle landets kroge og aldersgrupper, har Facebook for længst mistet sin status som det nye og hippe sociale medie, men er til gengæld noget alle kender, mange bruger og flere taler om. At holde sig opdateret på Facebook er blevet en hverdagspraksis, der blander sig ind i hverdagslivets andre gøremål. På linje med at skrive en sms er det med Facebook blevet en selvfølgelighed at skrive beskeder, som alle kan læse, fortælle om sit humør eller lægge billeder ud fra ferien til skue for alle facebookvennerne.

Den ekspansive brug af sociale netværkstjenester har tydeliggjort, at teknologier som Facebook og Twitter i udpræget grad er kommet mellem mennesker og præger menneskelige relationer, der får nye dimensioner, netop fordi de udspiller sig gennem et livligt medie. At sociale relationer i dag former sig gennem sociale netværkstjenester, gør det til et vigtigt felt at undersøge for en sociologi, der vil forstå forholdet mellem mennesker i en digitaliseret kultur udvikler sig. En kultur, hvor digitale teknologier former dagens samværsformer.

I nærværende artikel vil vi først og fremmest argumentere for, at Aktør-Netværk-Teorien kan være et givtigt sted at starte, når vi skal forstå menneskets samspil med digitale teknologier, og vi vil fremlægge de metodiske udfordringer og muligheder, som et felt som Facebook byder. Dernæst vil vi give en karakteristik af de nye tekno-sociale praksisser, som vi ser opstå med unges hverdagsbrug af Facebook og vise, hvordan disse praksisser betyder, at mennesker i stigende grad knyttes sammen via fornemmelsen for hinanden. Artiklen bygger på en undersøgelse af den sociale netværkstjeneste Facebook, som vi foretog i efteråret 2008 i forbindelse med specialeskrivning på sociologisk institut på KU.

## Forskning i et nyt felt, men med klassiske problemstillinger

En stor del af forskningen i sociale netværkstjenester udforsker allerede kendte sociale problemstillinger, såsom spørgsmål om identitetsdannelse og selv fremstilling (DiMicco & Millen 2007, boyd 2008c, boyd og Heer 2006, Rosen 2007, Liu 2007, Zhao et al. 2008), grupperdannelse og fællesskabsdyrkelse (Acquisti & Gross 2006 & boyd 2008c). Det er eksempelvis blevet undersøgt, hvordan brugerne vedligeholder og akkumulerer social kapital på sociale



netværkstjenester. Der argumenteres for, at tjenesterne synliggør individets sociale kapital, fordi brugerne kan fremvise deres sociale netværk i form af størrelsen på deres vennenetværk. Siderne fungerer som: *Public displays of connection* (Donath & boyd 2004). Jo flere forbindelser man har, jo større er ens sociale kapital. Brugernes forhold til grænsen mellem privatliv og offentliggørelsen af deres personlige informationer er også et udforsket område (boyd 2007 & Zhao et al. 2008).

De hidtidige sociologiske undersøgelser om sociale netværkstjenester har typisk betragtet tjenesterne som et særegent rum, der skaber nye betingelser for individet og det sociale. Der sker identitetsdannelse, grupperdannelse og samvær, men bare i et nyt digitaliseret socialt rum. Hvordan skaber individet identitet på sociale netværkstjenester, hvordan indgår det i fællesskaber, og hvordan udtrykker individet sin sociale kapital? Hvad er anderledes og hvad er nyt ved at interagere i en online setting? Fænomenerne er ofte blevet forklaret med sociologiske teorier, der netop udsiger noget om selv samme fænomener, men gør det ud fra de betingelser, der eksisterede i en præ-digital verden. Eksempelvis er Goffmans teatermetafor (Goffman 1956), der understøtter forklaringer af selv fremstilling i forhold til frontstage, backstage og performance metaforen, flittigt anvendt i forskningen i brugen af sociale netværksider (boyd 2006, 2008a & 2008c).

### At starte et nyt sted: At forstå teknologien i det sociale

Undersøgelserne har alle bidraget til at udbrede budskabet om, at vi som sociologer også må tage afsæt i andet og i mere end ansigt-til-ansigt relationer, når vi bestræber os på at begribe og analysere relationsdannelse. Udbredelsen af sociale netværkstjenester og den flittige brug af dem har understreget, at sociale relationer som venskaber, bekendtskaber, kæresteforhold, familie og fællesskaber i dag også udspiller sig igennem digitale tjenester. Undersøgelser af digitale medier har, som vi så i det ovenstående, typisk grebet klassiske sociologiske fænomener og problemstillinger, studeret dem i en ny setting og analyseret dem med klassiske sociologiske teorier. Vi vil argumentere for, at man ved at starte et andet sted og udfordre nogle af de måder, som sociale netværkstjenester hidtil har været undersøgt og teoretiseret over, kan

bidrage med ny viden på området. Klassiske sociologiske teorier om individet og fællesskaber kan begrænse mulighederne for at udsige noget nyt om de socialitetsformer, som opstår med disse sociale tjenester, netop fordi de sjældent inddrager teknologien eller mediets handlingskraft. Med teorier, der er skrevet lang tid før digitale mediers opståen, er der en risiko for at negligere mediernes rolle i det sociale samspil. Således kan faren ved at læne sig op ad teorier, der beskæftiger sig med ansigt-til-ansigts relationer, være, at vi begrænser fokus til det, der sker i relationerne mellem mennesker og mister blik for samspillet mellem mennesker og teknologi. Det er med dette in mente, at vi har hentet inspiration i Aktør-Netværk-Teorien (ANT).

### **Aktør-Netværks-Teori som et alternativt blik**

Ideen om at sociale relationer er noget, der opstår mellem mennesker, blev særligt udfordret af Aktør-Netværk-Teorien. Denne retning inden for sociologien er, på trods af dets navn, snarere et metodisk blik på verden og det sociale, end det er en egentlig teori om den. Med ANT's ide om, at sociale relationer består af relationer og interaktioner mellem både ting og mennesker, blev sociologien udfordret til at indtænke tingenes og teknologiernes aktivitet i den sociale verden. På grund af ANT's særlige sensitivitet over for selve teknologiens mikroprocesser i det sociale, har vi knyttet en ANT-tilgang til studiet af de teknologiserede socialitetsformer, der opstår i et samfund, hvor mange mennesker efterhånden har en profil på en social netværkstjeneste. Med denne tilgang har vi studeret det sociale som et netværk af ikke bare livligt handlende mennesker, men også handlende ikke-menneskelige ting. Undersøgelsen drager nytte af særligt to fordele ved ANT-blikket. For det første har ANT en særlig sensibilitet over for studiet af ikke-menneskelige aktører, hvilket gør den særlig velegnet til at studere teknologiens rolle i det sociale. For det andet lægger ANT op til en meget empirinær sociologi med særlige muligheder for at frembringe ny viden.

### **Associationernes sociologi**

ANT-tilgangen er Latours bud på en alternativ forståelse af "det sociale", der ses som noget, der produceres i relationer mellem en masse elementer, som ikke i sig selv er sociale, men som indgår i forbindelser og relationer og derved bliver til noget socialt. En associationernes sociologi kan samle alle disse elementer til en beskrivelse af det sociale (Latour 2007:8). Begrebet netværk kan vi bruge til at forestille os de sammenhænge, som skabes mellem de menneskelige såvel som de ikke-menneskelige dele, hvilket giver os en ide om, hvordan det sociale holdes sammen. For Latour er netværksmetaforen en måde at tænke på, en måde at skabe associationer på og bør ikke ses som en ting derude, som sociologien kan indfange og forklare (Latour 2007:131). I Latours terminologi består netværk af aktører, og det helt grundlæggende anderledes og udfordrende ved dette er, at ANT gør op med den klassiske

opfattelse af aktøren som et intentionelt handlende individ. I ANT tilskriver man både handlingskraft til menneskelige og ikke-menneskelige aktører, netop fordi det sociale er udtryk for en samling af en lang række tråde af tingslige såvel som menneskelige handlinger.

We have to accept that the continuity of any course of action will rarely consist of human-to-human connections [...] or of object-object connections, but will probably zigzag from one to the other (Latour 2007:75).

Med andre ord er det sociale en bevægelse, en formation af humane og non-humane handlinger. Latour har indført begrebet *aktant* til at begrebsliggøre alt med handlingskraft, fordi aktør- begrebet er belastet i den sociologiske tradition. At vi i dag lever i en verden, hvor vi ikke kun interagerer med hinanden, men også med det, der optræder på vores computerskærm og andre digitale teknologier, har fået den ANT inspirerede sociolog Knorr-Cetina (1997, 2001) til at betegne vores tid som en post-social tid. Det post-sociale indikerer en samfundsorden, hvor mennesker ikke blot interagerer med hinanden, men i stigende grad indgår i relationer med tingslige objekter og teknologier.

### Facebook i et ANT perspektiv

Med ANT teorien som rygrad vil vi understrege, at sociale netværkstjenester ikke blot er medier, der muliggør menneskelige relationer, men at de også selv handler og er med til, at det sociale *gøres* på en bestemt måde. Når sociale relationer udspilles og udvikles på tjenester som Facebook, er teknologien således ikke blot en medieplatform, der gør relationerne mulige. Medierne er ikke blot instrumenter i vores sociale liv, nej, de handler, former vores relationer, opfordrer os til nogle handlinger og underminerer andre. Facebook består af en række teknologiske features, såsom billeder, knapper, status-opdateringer, quizzes og væggen, hvis handlinger er afgørende for de former for relationer, som skabes. Det er ikke kun brugeren, der *gør* det sociale. Disse features kan vi med et ANT perspektiv betegne som aktanter. Det være sig alle de funktioner, som tjenesten indeholder – både nogle som brugeren ingen indflydelse har på og nogle som brugeren kan interagere med. I studiet af Facebook betragter vi således de mange digitale features som handlende aktanter helt på linie med de humane aktanter. Når vi benytter aktantbegrebet, er det for at sætte disse tilsyneladende passive funktioner i forgrunden, for derved at tydeliggøre deres betydning og aktivitet i netværket af det menneskelige såvel som det ikke-menneskelige.

ANT ikke er en beskrivelse af *hvad*, der studeres, men snarere en beskrivelse af *hvordan*. ANT lægger op til en empiribaseret metode, der prøver at identificere alle de elementer, der ligger til grund for "det sociale" – humane såvel som non-humane, og ideelt set er det kun ved at studere praksis, at vi kan vide, hvilke aktanter der kommer i spil i produktionen af det sociale (La-

tour 1996:371). Det er på baggrund af denne ide, at vi i det metodiske arbejde så vidt muligt har prøvet at følge Latours device om beskrivelsens forklarende kraft: "I have never seen a good description in need of a good explanation" (Latour 2007:147). Vi beskrev de forskellige features såsom billeddeling, statusopdatering, fødselsdagskalender og fik indblik i de aktiviteter og praksisser, der opstod med og omkring dem. Vi har bestræbt os på at beskrive de tekno-sociale praksisser uden brug af klassiske sociologiske forklaringer, som eksempelvis *normerne* for brugen af Facebook, brugernes fælles *værdier*, deres *motiver* for at bruge tjenesten, og ej heller beskrive Facebook ud fra teorier om selvfremsstilling, identitetsdannelse, social kapital mm. Ved at anvende ANT, afskærer man sig netop fra muligheden for teoretisk at forklare, *hvorfor* tjenerne bruges, da der i ANT hverken findes motiver, intentioner eller en bagvedliggende social orden, der kan forklare det. Ligesåvel ligger udsigelser om digitale mediers samfundsmæssige betydning uden for rammerne af ANT, da en sådan forklaring ikke kan undgå at bruge sociale kategoriseringer, som eksempelvis identitet, fællesskab og ungdom, for derved at skabe en nydelig, men, ifølge ANT, forfejlet orden i forklaringerne. Sigtet er således at beskrive, hvordan det sociale *gøres* på facebook i samspillet af aktanter.

### Metodisk Blik: Hvordan *gøres* det sociale?

Når vi argumenterer for, at teknologiske features indtager en aktiv rolle i skabelsen af det sociale, må en sociologi, hvis genstandsfelt er det sociale, nødvendigvis også finde metoder, der har blik for teknologiens væsentlige aktiviteter. Vi valgte at arbejde med en triangulering af metoder i form af hhv. digital etnografi, interviewet som deltagerobservation samt fokusgrupper med daglige brugere af tjenesten, hvor vi gennemgående holdt fokus på praksisser: Hvad er det, der *gøres*?

### Digital Etnografi

For det første engagerede vi os gennem halvanden måned i digitalt feltarbejde, hvor vi efter at være blevet facebookvenner med sytten unge, meget aktive facebookbrugeres profiler, nærstuderede deres profiler med en skærpet opmærksomhed for aktiviteter, interaktioner og handlinger og skrev udførlige feltnoter. I studiet af socio-tekniske praksisser er vigtigheden af kvalitativt at undersøge folks faktiske praksis særligt brugbar for at få et indgående kendskab til, hvad der er på spil.

I form af etnografien har en associationernes sociologi en metode, der starter et andet sted i forklaringen af det sociale. Hvor det sociale sociologi tager udgangspunkt i sociologiske begreber, som eksempelvis fællesskab for at forklare dets sociale dynamikker, tager en associationernes sociologi udgangspunkt i det situerede, i aktanterne og deres netværk for at finde ud af, hvordan det sociale *gøres*. Etnografien er en metode, der kan studere disse situerede netværk, netop fordi den er blind for forkromede kategoriseringer,

og i stedet bruger følsomheden over for de små og ved første øjekast ubetydelige detaljer i det, den studerer. Etnografien kan give taletid til de aktanter, der ikke taler i ord, men i tavshed og er på den måde en uundværlig metode i en ANT-inspireret undersøgelse.

Vi har taget udgangspunkt i Geertz' (1973) ide om at etnografi er "thick descriptions", der skal forstås som værende beskrivelser af de praksisser, man som forsker observerer samt meningen bag praksisserne. Han understreger, at etnografen altid vil forsøge at finde meningen bag de komplekse handlinger som hun studerer, men at meningen ofte er fremmed, irregulær og uexplicit. Derfor må man først forsøge at indfange handlinger og praksisser for dernæst at forsøge at finde en mening med dem. Som Geertz påpeger, er det at lave etnografi ligesom at forsøge at aflæse et manuskript, der er skrevet på et fremmed sprog – det er fuld af gentagelser, uoverensstemmelser, mistænkelige redigeringer og tendentiøse kommentarer (Geertz 1973:10).

Da vi studerede profilerne, forsøgte vi derfor at beskrive alle de ting og aktiviteter, der kom til syne uden på forhånd at selekttere i det, vi så, netop med tanken om, at vi situationen ikke kunne skelne mellem, hvad der var vigtigt, og hvad der ikke var. Selv små og ubetydelige detaljer, som vi nedskrev, blev ved senere genlæsning og i sammenhæng med andre beskrivelser meningsfulde. Vores noter var en kombination af skærbilleder og beskrivelser, som gav ringe mening, når de stod alene, men ved kontinuerligt at skrive og genlæse dem over en længere periode, blev aktiviteterne langsomt meningsfulde. Vi kan med rette sige, at tiden gav dem mening. Eksempelvis kunne beskrivelser af en statusopdatering, der lød: "Knokler røven ud af kedeldragten" eller kommentaren "hvor var vi søde" under et klassebillede ikke i sig selv give nogen særlig indsigt i statusopdateringernes eller billedernes rolle. Men fordi vi igennem længere tid beskrev detaljerne omkring opdateringer og kommentarer, tegnede der sig langsomt et billede af, hvordan disse aktanter udfoldede sig og bidrog til at gøre det sociale.

Ud over observationerne bestod feltarbejdet af udvekslinger af spørgsmål og svar med informanterne. Spørgsmålene havde to sameksisterende formål. Dels producerede de viden om informanternes tanker omkring deres egne og andres aktiviteter på Facebook, og dels kunne vi, med løbende at stille spørgsmål til informanterne, skabe kontakt i stedet for, at vi blot observerede dem (Hine 2008a:17).

## Interviewet som deltagerobservation

Vi kombinerede feltarbejdet fra vores side af computeren med at mødes med otte af de sytten informanter og interviewe dem, mens de var logget på deres facebookprofil. Interviewet blev en form for deltagerobservation, da vi havde den unikke mulighed for at interviewe og samtidig observere de aktiviteter, der udspillede sig på skærmen samt spørge ind til erfaringerne med de af Facebooks features, som de på den ene eller anden måde interagerede med.

At sidde sammen med informanterne og tale med dem, mens de navigerede rundt på Facebook, gav os således indblik i både de tavse praksisser i deres facebookbrug samt deres tanker og oplevelser med Facebook. Med interviewet som deltagerobservation var vi i stand til at indfange nogle af de aktiviteter, som foregik på den anden side af skærmen – dér hvor vores informanter sidder (Orgad 2008:52) i modsætning til, hvad vi formåede med vores feltarbejde fra en afstand. Vi fik således tilføjet endnu en dimension til billedet af, hvordan det sociale *gøres* på sociale netværkstjenester. Som Orgad siger:

Conducting offline interactions with informants should not be driven by the assumption that the offline interaction would reveal more authentic or more accurate information than that generated by online interaction (Orgad 2008:53).

Interviewet gav os ikke en bedre og mere autentisk viden, end den vi havde fået i vores observationsstudier, men en viden, der både byggede ovenpå og udfordrede den viden, vi havde derfra. Eksempelvis blev vi klar over, at de spørgsmål vi stillede skriftligt til informanterne ikke var tilstrækkelige til at stimulere udfoldende svar, hvilket interviewet istedet var oplagt til. Derudover blev den viden, vi havde opbygget i kraft af det digitale feltarbejde, udfordret i interviewet. Vi havde via profilen en rig kontekst, der gav os et særligt billede af vores informanter, men som Hine gør opmærksom på, kunne vi langt fra være sikre på, at de aktiviteter, der udspillede sig på deres profil, betød det samme for vores informanter, som det gjorde for os (Hine 2008b:9). Det samme billede, den samme statusopdatering eller profilbillede, betød forskellige ting for os og for dem. Med andre ord kan man sige, at Facebook bestod af fortolkningsmæssigt multiple objekter (Orgad 2008:62), som hver især havde forskellige betydninger alt efter, hvem der ser og hvordan man ser. Disse erfaringer understreger Orgads pointe om, at metoderne skaber hver deres vidensudbytte:

The knowledge we generate, and the story we tell as researchers about the context we study, whether based on online interactions, offline interactions, or both, is crucially constructed by the means and the kind of interaction in which we engage (Orgad 2008:63).

Det blev klart for os, at den digitale etnografi og interviewet som deltagerobservation, producerede forskellige måder at se den samme informant og dennes handlinger på og understregede trianguleringens forcer.

## Usability

Under interviewet gjorde vi brug af usability software som et værktøj til at optage aktiviteterne på skærmen. Usability er en betegnelse for hjemmesi-



ders brugervenlighed, og det program, vi benyttede, bruges sædvanligvis til at teste brugervenligheden på en hjemmeside. Som et metodisk værktøj er softwaren særlig oplagt i studiet af menneskets interaktion med teknologien, fordi den kan optage og indfange de teknologiske mikroprocesser og interaktioner mellem det teknologiske og det menneskelige. Ved at generere både video af informantens skærmaktiviteter, lyden af hvad denne siger og dokumentere alle klik rundt på skærmen, har vi ved denne metode fået et unikt empirisk materiale, der giver indsigt i de tavse interaktioner, der sker mellem informant og de features, der er på Facebook. Vi foretog efterfølgende en kvalitativ gennemgang og transkribering af optagelserne af lyd, museaktivitet og skærbilleder, som tilsammen skabte "thick descriptions" af de interaktioner og handlinger, vi så udfoldet i interviewsituationen.

### **Fokusgrupper: Italesættelse af teknologiens betydning**

Sidst bestod empirien af to fokusgruppediskussioner med en informant og dennes 3-4 selvvalgte venner. Hermed udforskede vi feltet ved at bruge gruppeinteraktioner til at generere data (Kitzinger & Barbour 1999). Vi afholdt to fokusgruppediskussioner i hhv. Ålborg og København. Deltagerne kendte hinanden godt i forvejen, og vi indtog i høj grad rollen som uvidende forskere og lod informanterne drive samtalen og selv sætte ord på de features, som havde betydning i deres hverdag og deres relationer. Vores vidensinteresse drejede sig især om at få indsigt i, hvordan Facebook og de digitale features indgik i informanternes liv, hvordan de talte om dem, interagerede med dem og forholdt sig til dem i deres daglige liv. Spørgsmålene i fokusgruppediskussionerne var ligesom i de personlige interviews feature-orienterede. Vi ville gerne have deltagerne til at tale om de enkelte features, som f.eks. billederne eller statusopdateringer enten ved, at vi selv åbnede med et spørgsmål om dem eller ved at spørge ind til dem, når snakken faldt på dem. Derved fik vi indsigt i, hvilke af de digitale features, der træder i forgrunden frem for andre, lige såvel som vi fik italesat deres betydning.

### **Facebooks digitale features**

Ved brug af de etnografiske metoder satte vi de non-humane aktanter i centrum og lavede detaljerede beskrivelser af de praksisser, der udfolder sig omkring dem. Hvad sker der på væggen; hvad gør statusopdateringen; hvordan bruges fødselsdagskalenderen; hvad gør civilstatus'en? Vi beskrev indgående praksisserne omkring hver enkel digital feature i tråd med etnografiens "thick descriptions", så vi gennem beskrivelserne tegnede et billede af, hvordan socialiteten på facebook *gøres* i samspillet af aktanter. I fortællingerne om facebook's digitale features, som eksempelvis her fødselsdagskalenderen, kunne vi synliggøre deres handlemåder og de interaktioner, der udspillede sig omkring dem:

Kristina: (...) Hende her har jeg kendt godt. Jeg snakker ikke med hende mere, men så kunne man godt lige ønske tillykke med fødselsdagen. Det er det mindste man kan gøre.

Sophie: Hvordan vidste du, at hun havde fødselsdag?

### Illustration 1: Fødselsdagskalenderen



Kristina: Det står jo ude i den her [Kristina klikker ud på hjemmesiden igen, og hun fører musen ud til højre til fødselsdagskalenderen]. Den bliver jo påmindet om det hele tiden. Faktisk så har jeg en, ja, det står her [klikker på Ronnie navn]. I morgen har en, der hedder Ronnie, fødselsdag. Det er en jeg har gået i klasse med. Han er faktisk fra Fjellerup af. Så... så hvis jeg kommer på i morgen, så skriver jeg selvfølgelig også tillykke (Kristina).

Fødselsdagskalenderen viser, hvornår alle i Kristinas netværk har fødselsdag. Et par dage før Ronnies fødselsdag popper Ronnie op på samtlige af vennernes skærm: "Birthdays. Tomorrow: Ronni" inklusiv Kristinas. Den får hende til at føle, hun bør handle på den og ønske Ronnie tillykke, for "Det er da det mindste man kan gøre". For Jeanette har fødselsdagskalenderen først og fremmest gjort, at: "Man har fået meget mere styr på sine venners fødselsdage nu" (Jeanette). Men med fødselsdagskalenderen mindes hun ikke kun om en fødselsdag hun, kendte til, men får også en ny viden, som hun ikke ellers ville have haft. "Så er det ligesom "hov, hov, har hun fødselsdag idag? så må jeg hellere skrive til hende" (Jeppe). Fødselsdagskalenderen minder Jeanette og Jeppe om personer, og der opstår en pludselig forpligtelse til at skrive tillykke. For nu ved brugerne det jo. Jeppe mener ligefrem, at det er dårlig opdragelse ikke at skrive tillykke, når nu han sådan bliver mindet om, at personerne har fødselsdag.

Og så er der Camilla, som jeg har gået på efterskole med. Hende har jeg så ikke skrevet tillykke til, for hende snakker jeg ikke rigtig med. Og så hende Tanja har så også gået på efterskole med. De har åbenbart også fødselsdag idag. Dem har jeg så ikke rigtig skrevet til. Jeg snakkede aldrig rigtig med dem, men jeg burde jo egentlig gøre det. Som ordenlig opdragelse burde jeg jo egentlig nok sige tillykke (Jeppe).

Det bemærkelsesværdige ved dette er den pludseligt opståede pligtfølelse, som fødselsdagskalenderen sætter gang i. Jeppe føler sig pludselig forpligtet til at tage kontakt til to piger, som han for 8 år siden har gået på efterskole med, men ikke har set siden. Fødselsdagskalenderen viser ikke blot hvem, der har fødselsdag, men er i sig selv en opfordring til at tage kontakt til vedkommende (Schiøtz & Schmidt 2009:107f).

I lighed med dette lille udsnit af beskrivelsen af fødselsdagskalenderen, beskrev vi væggen, billederne, kommentarerne, statusopdateringerne mm. for således at male et fyldigt billede af aktiviteterne omkring den.

## Brugerpraksisser

På tværs af de meget empirinære beskrivelser var to tekno-sociale brugerpraksisser gennemgående: For det første monitorerede brugerne hinanden, og for det andet havde de flygtige øjeblikke af samvær. Den måde vægbeskeder, statusopdateringer, ændringer i civilstatus, billeder og kommentarer blev delt med alle facebookvennerne på, og den måde brugerne samtalede omkring dem afstedkom de to praksisser, som vi har betegnet som hhv. *en automatisk monitorering* og *et flygtigt samvær*. Karakteristisk for disse praksisser er, at de er tekno-sociale, hvilket vil sige, at de gøres i et samspil mellem teknologien og brugeren. De er vokset frem med sociale netværkstjenester og indikerer en særlig måde, vi som mennesker i en digital kultur forholder os til hinanden på.

## Brugerpraksis: En automatisk monitorering

Det var tydeligt, at informanterne, hver gang de loggede på, foretog en rutinemæssig læsning af nyhederne om vennernes aktiviteter, og at de gentagne gange vendte tilbage til denne side under interviewet.

Jeg plejer altid at gå ud på forsiden, det behøver man jo egentlig ikke, men der kunne jo være, der var sket noget nyt. Så plejer jeg bare at tjekke, hvad der ellers er sket.

Hver gang de loggede på foretog de en rutinemæssig opdatering af, hvad der var sket på Facebook, mens de havde været logget af.

Jeg kigger altid lige igennem, for at se om der er nogen, der har skrevet

på min væg eller hvad der er sagt. Og så kan det være, der er nogle af mine venner, der er blevet singlar. Så får du lige sådan et overblik over, hvad der foregår med dem man kender.

Mange vendte gentagne gange tilbage til hjemmesiden og scrollede op og ned for at finde ud af, om der var nye interessante informationer at beskue. Via newsfeed'en kunne brugerne se, hvad vennerne havde lavet siden sidst, via billederne hvem ekskæresten gik i byen med, eller hvem der på væggen havde skrevet tillykke til fødselarerne. Deres gentagne tilbagevenden til nyheds-siden og deres scollen op og ned og søgen efter interessante informationer fra de digitale features understreger den hverdagspraksis, det er blevet at holde øje med vennernes aktiviteter.

### Informationerne bliver serveret

Med Facebooks newsfeed er det blevet muligt for brugeren at monitorere alle vennerne på én gang. Newsfeed'en samler informationerne på én side og serverer dem på et sølvfad for brugeren, som rutinemæssigt monitorerer dem:

[han klikker tilbage til hjemmesiden og scroller ned over nyhederne], Jeg skal lige se om der er noget... [Han går tættere mod skærmen og scroller op og ned over nyhederne]

og en tredje respondent, Nikolaj, beretter om newsfeed'ens forcer:

Her der får du serveret det hele på et sølvfad. Og du bliver faktisk bare underholdt, når du logger ind, og så kan du bare gå i gang. Og det er faktisk bare samlet på en side, i stedet for at du skal gøre alt muligt for at finde ud af, hvad dit netværk laver.

De ovenstående eksempler fra empirien tydeliggør trækkene i den dagligdagspraksis, det er blevet at tjekke newsfeed'en. Det er en praksis, som vi har valgt at betegne som en automatisk monitorering.

### Automatisk delagtiggørelse

Den automatiske monitorering er tydeligt en tekno-social praksis: Det er en praksis, hvor man får indblik i andres liv og adfærd via digitale features. Brugere får en masse information om hinanden, men uden at de opsøger hverken hinanden eller informationerne aktivt. De digitale features med informationer om vennenetværket ruller automatisk over skærmen, og brugerne monitorerer dem. Brugere går ikke nødvendigvis efter de digitale spor fra deres venner og tjekker op på, hvad den ene og den anden laver. Vennernes aktiviteter dukker selv op og bliver serveret i form af en informationsstrøm for brugeren. Under den rutinemæssige opdatering sidder brugeren således foran newsfeed'en og bliver delagtiggjort i alle de aktiviteter, som vennerne

har været i gang med. Det eneste, hun gør, er at scrolle over nyhederne og danne sig et overblik over informationerne. De spor, som hendes venner har skabt, bliver i kronologisk rækkefølge til en del af hendes nyheder: Værsgo. Overvåg dét. Se dét. Således bliver brugerne opfordret til at se informationerne om andre. Med andre ord bliver alle de spor, som facebookvennerne har produceret, automatisk til en del af brugerens synsfelt. Det er således hverken teknologien eller brugeren i sig selv, der initierer praksisserne. De sker i samspillet mellem menneskelige og teknologiske handlinger.

## I en digital kultur kan alle overvåge

Med støtte fra Andrejevics (2007) tanker om overvågningspraksisser i et digitaliseret samfund kan vi diskutere den særlige måde, hvorpå brugerne monitorerer hinanden på Facebook. I bogen *iSpy* (2007) beskæftiger Andrejevic sig med den interaktive æras overvågningspraksisser. Ifølge Andrejevic skabes der i kraft af digitaliseringen af samfundet en:

digital realm wherein every action and transaction generates information about itself,

som grundlæggende ændrer sociale relationer, fordi denne

entry into the digital enclosure carries with it in most cases, the conditions of surveillance (Andrejevic 2007:2).

Fremvæksten af en digital kultur har ført overvågningspraksisserne ind i dagligdagen og ind i de sociale relationer, og han indfører begrebet lateral monitorering, som netop betyder muligheden for sidemandsovervågning.

I dag foregår der ikke blot en hierarkisk overvågning, karakteriseret ved Big Brother modellen, hvor staten har monopol på overvågningspraksisser, og hvor den lille mand bliver overvåget. Muligheden for at overvåge hinanden er blevet demokratiseret, så enhver med en velfungerende computer med netadgang kan finde information om andres adfærd og praksisser og således selv agere Big Brother (Andrejevic 2007:214). Med disse nye muligheder for at overvåge hinanden sker en fremvækst af nye overvågningspraksisser, som Andrejevic betegner *lateral* monitorering, fordi det netop foregår fra alle sider.

Vores empiri har understreget, at det i en digital kultur ikke kun er et spørgsmål om, at det er blevet muligt, at mennesker på nettet *overvåger* hinanden, som Andrejevic mener. Empirien understreger, at det med sociale netværkstjenester også er et spørgsmål om, at teknologien *viser* individet, hvad det skal se. At man ikke selv skal søge efter informationer, men får serveret et indblik i de andres liv, udfordrer altså karakteristikkene af overvågningen som den aktive og opsøgende. Dermed udvides begrebet om den laterale

overvågning, som Andrejevic taler om. Sociale netværkstjenester fremelsker således en delagtiggørelse i andres liv ved at servere nyheder fra vennernes liv. Informationer som er klar til rutinemæssigt at blive monitoreret.

### Brugerpraksis: Flygtigt samvær

Én form for brugerpraksis på Facebook er således, at dagligdagsinformationer bliver betragtet og monitoreret, hvormed den enkelte bruger opnår et indtryk af, hvad der rører sig i netværket af venner. En anden gennemgående brugerpraksis opstår, når de digitale features giver anledning til interaktion mellem brugerne. Denne praksis er karakteriseret ved samtale omkring andres aktiviteter og interaktioner; en praksis, som ikke "bare" er monitorering af de digitale features. Idet en facebookven reagerer på de informationer, teknikken viderebringer ved eksempelvis at skrive en kommentar, en fødselsdagsbesked eller skrive tillykke med den nye kæreste, giver brugeren sig til kende som modtager af den udsendte information. Således etableres en kontakt mellem brugerne – en udveksling omkring den enkelte statusopdatering, en ændring i civilstatus'en eller påmindelse fra fødselsdagskalenderen.

Et billede kan være det, der gør, at gamle venner begynder at smalltalke via kommentarfelterne, der er knyttet til billedet. I kraft af brugernes kommentarer til billedet, skabes der et kort socialt samvær mellem dem, der er på billedet, og dem der kommenterer på det. Det kan være en joke, en kommentar til en dum situation, der er dokumenteret, eller bare et "hej, hvor ser I godt ud, jeg håber, I har det godt". Kommentarerne åbner op for en udveksling mellem nogle brugere, der foran hver deres skærm kan bidrage til samtalen. Facebooks fødselsdagskalender og de hilsner, den afføder, er også et tydeligt eksempel på, hvordan der i kraft af en digital feature opstår samvær. I det empiriske materiale blev det klart, hvordan kalenderen minder brugeren om de venner, der har fødselsdag. En respondent fortæller energisk, hvordan fødselsdagskalenderen anleder til respons og interaktion:

Det popper op. Sådan, nårh, ja, nårh ja, det er en helt ny energi, livsenergi, ressource-kilde her. Lad mig lige række noget ud til ham.

På næste side ser vi eksempelvis, hvordan Jeppes ærgrelser over ikke at være til koncert i Parken, initierer en længere chat med en af Jeppes kammerater, som også må nøjes med at lytte til koncerten over nettet. Også Ole blander sig ved at knytte kommentarer til Jeppes status. De bliver opmærksomme på hinanden tilstedeværelse, og der opstår et uventet samvær omkring Jeppes status. Som en respondent udtrykker det, kommenterer han på noget "[h]vis der er noget, hvor man tænker "hey"". Sådan indgår han i forskellige kortvarige samvær omkring de status'er eller billeder, der taler til ham. Han indgår i et flygtigt samvær omkring en information, der har appelleret til ham.

## Illustration 2: En statusopdatering skaber et situationelt og flygtigt samvær



### Samværrets karakter: Situationelt, flygtigt og uforudsigeligt

På sociale netværkstjenester deler individet således deres handlinger og tanker med alle fra netværket for siden at have samvær med dem, der tager initiativ til samtale om selvsamme handlinger og tanker. Den måde teknologien opfordrer brugerne til at skrive, hvad de laver i statusopdateringen, skrive hilsner på hinandens vægge eller kommentere på billeder skaber muligheden for at mødes omkring den delte information. Men at de delte informationer

på Facebook ikke er rettet mod nogen særlig modtager gør, at de interaktioner, der opstår omkring dem, ofte er uventede og overraskede. Samværet opstår med uvisse andre og forsvinder ligeså hurtigt som det opstår. Enhver information, enhver hverdagsoplevelse, der broadcastes ud til vennerne, kan betragtes som et potentielt mødested. Teknologiens opfordring til at dele hverdagsoplevelser og billeder, sætter det sociale samvær i spil. Og det er omkring de delte informationer, at samværet udfoldes. Informationerne kræver brugerens opmærksomhed og skaber derved kimen til et lille, socialt øjeblik; et flygtigt samvær. Det er således i høj grad også teknologien, der initierer samvær, fordi den distribuerer informationerne ud til vennenetværket og gør opmærksom på fødselsdage, forlovelser osv. Brugerne bliver konstant mindet om hinanden i kraft af de utallige opdateringer, der tilskynder reaktioner og skaber små hurtige og sjove samværsformer. Det dynamiske ved Facebooks flygtige former for samvær kan således anses som en konsekvens af, at det ikke kun er samvær, der initieres af brugerne, men i udpræget grad også af teknologien.

### **Fornemmelsessocialitet: En forbundethed af nye fornemmelser**

Informationerne, og den måde de bliver delt på Facebook, er nøglen til at forstå den socialitet, der opstår med sociale netværkstjenester. I empirien så vi, at de digitale features kan fungere som en informationsgenerator og –spreader af personlige, dagligdags og ofte trivielle informationer. Disse informationer er omdrejningspunktet for den aktivitet, der foregår på den sociale netværkstjeneste Facebook. I form af informationerne og den måde, de automatisk spredes på, bliver brugerne synlige for hinanden, og det er i kraft af informationerne, at brugerne har noget at være sammen om på Facebook. Et kendetegn ved de informationer, som forbinder brugerne på sociale netværkstjenester, er deres trivielle og dagligdags karakter. Informationerne handler om alt fra hvad vennerne har fået til aftensmad, hvornår de har fødselsdag, hvem de har været til fest med til hvilket humør de er i. Både visuelt og tekstuel bliver individet delagtiggjort i andres liv og hverdag.

Den måde, brugerne delagtiggøres i hinandens liv og samtaler i små flygtige øjeblikke via de delte og vidt spredte informationer, betyder, at der opstår en særlig forbundethed, når sociale netværkstjeneste bliver mere og mere udbredt. Det er en forbundethed, som består i, at individerne får vidtrækkende fornemmelser for hinandens liv. Begrebet om sociale bånd af fornemmelser har vi udviklet med afsæt i andre empiriske undersøgelser af lignende måder at være forbundet på. Det er bl.a. undersøgelser af betydningen af at være forbundet på chatservices (Nadi et al. 2000), og hvad trivielle sms-beskeder betyder for intime sociale forhold (Ito 2005).

De trivielle informationer, deres konstante strøm, og måden de binder mennesker sammen på, betyder, at brugerne får fornemmelser for andres liv,



som i en tid før sociale netværkstjenester ikke var mulig. I kraft af informationsflowet, bliver talrige mennesker en del af individets bevidsthed. Den enkelte får en føling med de andre brugeres hverdag, deres tanker og livssituation. Måden, hvorpå brugerne bliver delagtiggjort i andres liv og selv deler informationer om sit eget, gør, at brugerne sanser langt flere mennesker, end det nogensinde før har været muligt. På de sociale netværkssider er individet forbundet til mennesker, som de måske ikke har set i ti år, men som de nu ved, hvor har rejst hen i efterårsferien eller om de har fået nyt job. Det er udmeldingerne som disse, om ofte banale dagligdagsting, der bliver genstand for både det monitorerende øje og genstand for samtaler. Fornemmelserne for vennerne vokser frem og forfines, idet brugerne kontinuerligt delagtiggøres i hinandens hverdag, både tekstuel og visuelt. Jo mere information, der bliver delt og produceret, jo mere omfattende bliver de fornemmelser, som udvikles for den talrige menneskeskare, som brugerne er forbundet med på Facebook.

Det, at sociale netværkstjenester har kilet sig ind i de sociale relationer, betyder, at fornemmelserne for de andre brugere er blevet en del af den måde, brugerne er forbundet til hinanden på. De kender hinanden, ved hvad hinanden foretager sig, hvordan de ser ud, hvem de fester med mm., uden nødvendigvis at de har talt sammen. Selv helt løse relationer kommer med sociale netværkstjenester helt tæt på og bliver en del af individets bevidsthed. Det, der kendetegner den socialitetsform, som vokser frem med sociale netværkstjenester, er således en socialitet, hvor forbundetheden mellem mennesker, består af fornemmelser. Det er en form for relation, der ikke erstatter andre former for relationer, men kan ses som en ekstra dimension af de sociale relationer. Med andre ord opstår der med sociale netværkstjenester et ekstra socialt lag, der består i, at individet har fornemmelser for en lang række mennesker, hvis liv brugerne kender og følger med i: en digital forbundethed af nye fornemmelser.

## Litteratur

- Acquisti, A. & R. Gross 2006: "Imagined Communities: Awareness, Information Sharing, and Privacy on the Facebook", i P. Golle & G. Danezis (red.): *Proceedings of 6th Workshop on Privacy Enhancing Technologies* Cambridge. U.K: Robinson College.
- Andrejevic, M. 2007: *iSpy – surveillance and power in the digital era*. Kansas: University Press.
- boyd, d. 2006: "Friends, Friendsters, and MySpace Top 8: Writing Community Into Being on Social Network Sites". *First Monday*. 11 (12), December ([http://www.firstmonday.org/issues/issue11\\_12/boyd/index.html](http://www.firstmonday.org/issues/issue11_12/boyd/index.html)).
- boyd, d. & J. Heer. 2006: "Profiles as Conversation: Networked Identity Performance on Friendster". *Proceedings of Thirty-Ninth Hawai'i International Conference on System Sciences (HICSS-39), Persistent Conversation Track*. Los Alamitos CA: IEEE Press.
- boyd, d. 2007: "Social Network Sites: Public, Private, or What?", *Knowledge Tree* 13, May 2007 ([http://kt.flexiblelearning.net.au/tkt2007/?page\\_id=28](http://kt.flexiblelearning.net.au/tkt2007/?page_id=28)).

- boyd, d. 2008a: "Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life", i D. Buckingham (red.), *Youth, Identity, and Digital Media*. Cambridge: MIT Press.
- boyd, d. 2008c: Taken Out of Context: American Teen Sociality in Networked Publics. CA: *University of California-Berkeley Dissertation*.
- Donath, J & boyd, d 2004: "Public displays of connection", *BT Technology Journal*, 22 (4): 71-82.
- DiMicco, J. M. & Millen, D. R. 2007: "Identity management: multiple presentations of self in facebook", i *GROUP '07: Proceedings of the 2007 international ACM conference on Supporting group work*, New York: ACM.
- Geertz, C. 1972: *Interpretation of Cultures*. Cambridge, MA: Basic Books.
- Goffman, E. 1956: *The Presentations of self in Everyday Life*. Great Britain: Cox & Wyman Ltd.
- Hine, C. 2000: *Virtual Ethnography*. London: SAGE.
- Hine, C. 2008a: "Virtual Methods and the Sociology of Cyber-Social-Scientific Knowledge", I C. Hine (red.), *Virtual Methods, Issues in Social Research on the Internet*. Oxford: Berg.
- Ito, M. 2005: "Technosocial Situations: Emergent Structurings of Mobile Email Use.", i M. Ito, D. Okabe & M. Matsuda: *Personal Portable Pedestrian: Mobile Phones in Japanese Life*. Cambridge: MIT Press.
- Ito, M. 2005a: "Intimate Visual Co-presence". *Paper for conference: "Workshop on Pervasive Image Capture and Sharing"*, 7th International Conference on Ubiquitous Computing (UbiComp '05) (2005).
- Kitzinger, J. & R. Barbour 1999: "Introduction. The challenge and promise of focus-groups" i R. Barbour & J. Kitzinger (red.): *Developing Focus Group Research. Politics, Theory and Practice* London: SAGE.
- Knorr-Cetina, K. 1997: "Sociality with Objects: Social Relations in Postsocial Knowledge Societies", *Theory, Culture & Society*, 14(4):1-30.
- Knorr-Cetina, K. 2001: Postsocial Relations: "Theorizing Sociality in a Postsocial Environment", i G. Ritzer & B. Smart (red.), *Handbook of Social Theory*. London: SAGE
- Latour, B. 2007: *Reassembling the Social*. Hampshire: Oxford University Press.
- Liu, H. 2007: "Social Network Profiles as Taste Performances", *Journal of Computer Mediated Communication*, 13 (1): 252-275.
- Nardi, B.A., S. Whittaker & E. Bradner 2000: "Interaction and Outeraction: Instant Messaging in Action", *Proceedings of the 2000 ACM conference on Computer supported cooperative work*, Philadelphia, Pennsylvania, United States.
- Orgad, S. 2008: "From Online to Offline and Back: Moving from Online to Offline Relationships with Research Informants", i C. Hine (red.), *Virtual Methods, Issues in Social Research on the Internet*. Oxford: Berg.
- Rosen, Christine 2007: "Virtual Friendship and the New Narcisissm", *The New Atlantis*, 17:15-31.
- Schiøtz, N. & S. Schmidt 2009: *Digitale Forbindelser & Nye Fornemmelser. Et digital-etnografisk studie af de relationer, der opstår med udbredelsen af sociale netværkstjenester*. Speciale ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet. Forår 2009.
- Zhao, S., S. Grasmuck & J. Martin, 2008: "Identity Construction on Facebook: Digital Empowerment in Anchored Relationships", *Computers in Human Behavior* 24:1816-1836.